

Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні

Розкрито сутність та основні види сільського зеленого туризму, досліджено історію появи послуг зеленого туризму, розкрито інформацію щодо популярності зеленого туризму в окремих регіонах України та за кордоном. На прикладі туристичних організацій Львівської області розглянуті основні проблеми розвитку сільського зеленого туризму, що згруповані у три блоки. Запропоновано використовувати кластерну модель надання послуг сільського зеленого туризму як один із дієвих способів вирішення існуючих проблем та сприяння розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільський зелений туризм, агротуризм, екотуризм, туристичний кластер.

Роль туристичної індустрії за останні десятиліття значно зросла, адже сьогодні туризм є не лише способом відпочинку і проведення дозвілля, а й одним із вагомих джерел поповнення бюджетів регіонів. Для багатьох держав туристична сфера давно стала стратегічною галуззю національної економіки. Одночасно з розвитком туристичної галузі сформувались нові форми туризму, які з часом зайняли свої ніші на туристичному ринку. Однією з форм туризму є сільський зелений туризм – перспективний напрям у туристичній галузі, що відкриває можливості для вирішення цілого ряду проблем розвитку сільських територій. Ось чому вивчення сутності сільського зеленого туризму, дослідження його сучасного стану та організаційних форм, виявлення проблем та формування заходів для їх вирішення є актуальними завданнями і потребують поглиблених наукових досліджень у даному напрямі.

Питання сутності та значення сільського туризму і його різновидів, факторів розвитку стали предметом наукових досліджень вітчизняних науковців: В. Васильєва, П. Горішевського, Ю. Губені, Ю. Зінька, С. Мельниченко, І. Прокопи, М. Рутинського, Т. Ткаченко, М. Товта, Г. Черевка та ін. Серед зарубіжних вчених, які займаються дослідженням проблем, притаманних сільському туризму, необхідно відзначити праці Я. Вербке, М. Джевецького, М. Дембневську, А. Кеннона, Б. Кожуховську, В. Котлінського, Я. Маєвського, Л. Мазуркевіча, В. Мідлтона, Н. Ротге, У. Светліковського, Є. Холовей та ін. [1-6]

Огляд літературних джерел за темою статті показав недостатнє вивчення питань щодо сутності та історії розвитку сільського зеленого туризму, взаємозв'язку між основними поняттями та категоріями, що використовуються різними економістами у вітчизняній та зарубіжній літературі. Ось чому завданнями та цілями статті було: розвинути визначення сутності основних понять зі сфери сільського туризму, розглянути стан, тенденції та основні проблеми розвитку сільського зеленого туризму, а також розробити шляхи подолання виявлених проблем.

Сільський зелений туризм для України є новим напрямом у туристичній галузі. Цей вид туризму розглядають як один зі способів

розвитку сільських місцевостей, що дасть змогу поповнити місцеві бюджети та вирішити ряд проблем сільських територій. Науковці працюють над питанням правильного тлумачення терміна «сільський зелений туризм» і визначення його місця у туристичній галузі. У науковій літературі досить часто вживаються поняття «сільський туризм», «зелений туризм», «агротуризм», «екотуризм». Саме поняття сільського зеленого туризму було введено Спілкою розвитку сільського зеленого туризму в Україні, суть якого полягала не лише у відпочинку в сільській місцевості, а й у збереженні та відновленні природи [7]. Огляд джерел літератури та власні дослідження авторів дозволили запропонувати визначення сільського зеленого туризму (СЗТ) як різновиду туризму, що включає стаціонарний відпочинок у сільській місцевості з акцентами на сільське господарство та збереження й відновлення природи.

Дослідження авторів дозволили виділити такі основні форми сільського туризму: сільський туризм, агротуризм, екотуризм.

Сільський туризм (rural tourism) – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами. Поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з «агротуризмом», але поняття «сільський туризм» значно ширше [1].

Агротуризм (farm tourism) – відпочинковий туризм, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає надання туристам послуг проживання [1].

Екологічний туризм (ecological tourism), екотуризм – це форма подорожі, що передбачає відпочинок туристів на територіях, які мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки тощо). Зелений туризм (green tourism), природничий туризм (nature tourism) є синонімами поняття «екотуризм» [1].

Взаємозв'язок між окремими поняттями в сфері зеленого туризму наведено на рис. 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок між окремими поняттями сільського зеленого туризму

Як видно з рис. 1, сільський зелений туризм є ширшим поняттям, у той час як агротуризм і екотуризм є вузкими поняттями та включають лише одну зі сфер туризму: відпочинок у сільській місцевості або активний відпочинок з метою збереження та відновлення природи.

Історія розвитку сільського зеленого туризму бере свій початок у XVIII ст., коли на околицях Монблану (території французьких і швейцарських Альп) почали з'являтися перші гостьові будинки-шале. Масового поширення цей вид туризму набув у другій половині XX ст., коли у США і Великобританії популярними стали послуги з тимчасового проживання і харчування «Bread&Breakfast» («B&B»). На сьогодні виокремлюють такі види послуг типу «B&B» [7]:

- «*B&B cottage*» («відпустка в котеджі») – це тимчасове проживання (здебільшого 6-7 днів) у повністю винайнятому котеджі, розташованому в курортно-рекреаційній зоні на території, на яку поширюється статус сільської місцевості (це є не обов'язковою умовою, тобто котеджі можуть бути в курортних містах та передмістях).
- «*B&B farm vacation*» («відпустка в селі») – це заклади, зорієнтовані на обслуговування родинного відпочинку з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами.
- «*B&B homestay*» («проживання в сільській сім'ї») – це тимчасове проживання (здебільшого 5-7 днів) в оселі сільського господаря спільно з його родиною у спеціально відведених для гостей покоях. Перебування в агрооселі супроводжується залученням гостя до традиційної життєдіяльності сільської родини, її побуту та духовної культури.
- «*B&B farmstay*» («проживання у фермерській сім'ї») – це тимчасове проживання (здебільшого 5-7 днів) на фермі в оселі фермера, або у кемпінгу на території фермерського господарства. Гості фермера мають можливість купувати й споживати продовольчу продукцію фермера та брати посильну участь в окремих сільськогосподарських роботах.

Найбільшого поширення сільський туризм набув у США, Італії, Іспанії, Угорщині, Німеччині і навіть в Японії, де його по-особливому називають «рекан». Існує два популярних способи організування сільського туризму:

- проживання у сім'ї – власника садиби;
- проживання в окремому будиночку – агрооселі чи садибі.

Хоча прибутки, отримані від сільського зеленого туризму, і його популярність не можуть зрівнятися з морськими курортами чи центрами світового туризму, проте його у професійному туристичному бізнесі розглядають як дуже прибутковий вид діяльності, а на державному рівні – як альтернативний спосіб розвитку сільських територій.

В Україні сільський зелений туризм найбільш поширений у Карпатах, Криму та в частині Київської й Полтавської областей. Незважаючи на недостатнє врегулювання такого виду туризму на законодавчому рівні, в Україні діють такі програми розвитку туризму [8-11]:

- 1) Програма розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011–2013 рр.;
- 2) Сільський зелений туризм на Львівщині (соціальний бізнес-проект «Старий млин»);
- 3) «Via Регія – Україна – культурний шлях Ради Європи».

Ініціатором програм розвитку туризму та рекреації в нашій країні є Управління розвитку туризму та курортів України. Львівська область – одна з тих областей, яка має усі потенційні можливості для розвитку сільського зеленого туризму. В окремих районах області вже розвивається цей вид туризму, можливості для його росту є значними і вагомими. Про стан розвитку СЗТ в нашій країні загалом та у Львівській області зокрема ми можемо робити висновки за результатами огляду статистичних даних щодо кількості сільських і гостьових осель, залучених до надання нових туристичних послуг (табл. 1).

З табл. 1 видно, що Львівська область, маючи значний рекреаційний потенціал, потужні можливості розвитку СЗТ, недостатньо використовує свої ресурси в цьому виді підприємництва. Питома вага гостьових осель, що надають «зелені» туристичні послуги нашого регіону, порівняно з кількістю таких осель в Україні є ще досить незначною. Дані стосовно кількості осель на різних сайтах значно різняться, головна проблема в тому, що немає чітко визначених меж, які садиби вважати зеленими. Окрім того, категоризація зараз не проводиться, оскільки не є обов'язковою законодавчо. Відсутність єдиної уніфікованої системи, яка б містила дані по усіх агрооселях з різних регіонів України, є ще однією проблемою, що гальмує розвиток сільського зеленого туризму.

Вивчення особливостей надання послуг сільського зеленого туризму в Україні дозволило виявити головні проблеми, що гальмують розвиток нового виду туризму, і згрупувати їх у три блоки:

- інституційний;
- фінансовий;
- організаційний.

До інституційного блоку проблем розвитку сільського зеленого туризму можна віднести відсутність законодавчої бази, необхідної для чіткого

Таблиця 1

Показники розвитку СЗТ в Україні за даними українських інформаційних сайтів станом на 17.02.2012 р.

Показники	Джерела інформації			
	Сільський зелений туризм	Зеле- ний туризм	Карпа- ти-info	Навко- ло світу
Кількість сільських і гостьових осель, що залучені до СЗТ в Україні	84	100	858	145
Кількість сільських і гостьових осель у Львівській обл., що пропонують послуги СЗТ	2	5	191	15
Питома вага садіб Львівської обл., що пропонують послуги СЗТ до загальної кількості аналогічних садіб в Україні, %	2,38	5	22,26	10,34

* Складено на основі [12-15].

регулювання діяльності, єдиних інститутів, які б займалися аналізуванням і прогнозуванням розвитку сільського зеленого туризму.

Організаційний блок проблем включає низьку інформаційну грамотність щодо можливостей розвитку нового виду туризму між потенційними суб'єктами СЗТ, слабкі комунікації, відсутність чіткого поділу і категоризації садиб (агроосель), недостатню поінформованість населення як споживача нових туристичних послуг.

Практична відсутність фінансової підтримки з боку держави, високі ставки за кредитами, відсутність пільг чи спрощеного оподаткування для суб'єктів СЗТ віднесено до фінансового блоку проблем розвитку СЗТ.

Усі вищеперераховані проблеми гальмують розвиток сільського зеленого туризму в Україні. Щоб вирішити ці проблеми на перспективних територіях, для розвитку нового бізнесу необхідна мережа туристичних кластерних утворень. Кластер – це система галузей, що взаємодіють між собою, підтримуючи один одного в процесі удосконалення продукції, впровадження інновацій та глобальної конкуренції шляхом розвитку кооперації між фірмами. При цьому кластери можуть бути одногалузевими, які формуються з представників однієї галузі, та багатогалузевими [6, с. 107].

Для туристичного бізнесу створення таких кластерів є досить важливою передумовою для підвищення якості туристичних послуг та конкурентоспроможності самих туристичних операторів.

Найуспішнішими і найвідомішими прикладами кластерних утворень в сфері туризму є кластер сільського туризму «Оберіг», туристичний кластер «Кам'янець», кластер «ЕКОТУР». Частково українсько-польське співробітництво в межах Асоціації «Поділля Перший» реалізувалося в будівельному кластері у проекті «Впровадження польських інновацій на основі будівельного кластера» за підтримки Польсько-Американсько-Української ініціативи про співпрацю (ПАУСІ). Ще одним успішним прикладом реалізації кластерної моделі співробітництва України та Польщі є створення та розвиток кластера авіапромисловості «Авіадолина», що фінансується в рамках Програми добросусідства Польща-Білорусь-Україна Interreg IIIA/Tacis CBC.

Окреме господарство самостійно не здатне сформувати та реалізувати привабливий агрорекреаційний продукт. Для створення туристичного продукту сільського зеленого туризму необхідні зусилля багатьох людей і представників багатьох галузей, об'єднаних спільною метою. Основна перевага створення кластера суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму полягає в тому, що із розрізнених підприємців – власників садиб, місцевих майстрів, представників сфери послуг, громадськості та місцевого самоврядування – утворюються об'єднання, які шляхом координування спільних зусиль створюють та реалізують туристичний продукт сільського туризму, що в кінцевому підсумку веде до всебічного розвитку села за рахунок ефективного використання ресурсів [5].

У нас діють усі вищеназвані підприємства та організації, проте основний недолік їх діяльності полягає в тому, що вони працюють поодиноці, а це ускладнює розвиток усього туристичного ринку. Їх об'єднання або

формування кластера дасть змогу ефективно розвивати сільський зелений туризм в регіонах України.

Завданням кластера суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму має бути не лише формування туристичного продукту, але й фінансування, навчання, маркетинг та підтримка подальшого розвитку зеленого туризму. За даної моделі кожний з учасників кластера сільського туризму виконуватиме певні чітко встановлені функції. Так, підприємці – власники садиб надаватимуть послугу ночівлі й частково можуть надавати послуги харчування та можливості займатися агротуристичною діяльністю на базі садиби. Не виключено також надання інших додаткових послуг: транспортування, екскурсійного обслуговування, але головний акцент має бути на наданні основних послуг [5].

Структура туристичного кластера наведена на рис. 2.

Огляд та аналіз літературних джерел, вивчення закордонного досвіду щодо розвитку СЗТ дали можливість зробити висновки щодо обов'язків, які мають виконувати суб'єкти кластера СЗТ: розміщення туристів в садибах; фінансування діяльності учасників кластера; проведення культурно-розважальних заходів; організування діяльності закладів харчування – членів кластера; забезпечення надання транспортних послуг для туристів; екскурсійне обслуговування; маркетинг послуг суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму; контроль за якістю послуг та їх відповідністю стандартам; навчання, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; координування дій членів кластера для підвищення ефективності та якості роботи; відстоювання інтересів членів кластера на регіональному та державному рівнях.

Рис. 2. Структура кластеру суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму [5]

Транспортуванням туристів, організуванням екскурсійних поїздок займатимуться місцеві підприємці, що здійснюватимуть транспортне обслуговування. Народні майстерні з виготовлення сувенірів пропонуватимуть сувенірну продукцію туристам. Місцеві туристичні фірми допомагатимуть у формуванні та рекламуванні туристичних послуг сільського туризму.

За угодами з місцевими закладами культури та розваг надаватимуться відповідно послуги з організування дозвілля туристів, які подорожують у сільській місцевості. Заклади освіти здійснюватимуть підготовку кадрів для сільського туризму. У закладах охорони здоров'я надаватимуться медичні, лікувально-оздоровчі та профілактичні послуги [5].

Учасниками кластера сільського туризму можуть бути сільські дорадчі служби – установи, що надаватимуть консультаційні, освітні та маркетингові послуги сільського туризму тощо [5]. До функцій місцевих органів влади та самоврядування віднесено надання різнобічної підтримки розвитку сільського туризму, в тому числі проведення стандартизації та сертифікації закладів розміщення туристів у сільській місцевості, оцінювання якості продукції та послуг на відповідність певним стандартам. Фінансово-кредитними установами надаватимуться кошти для фінансування розвитку суб'єктів господарювання сільського туризму.

Отже, кластерна модель розвитку сільського туризму в нашій країні створюватиме мультиплікатор продажу (додатковий обсяг продажів у результаті збільшення туристичних витрат), мультиплікатор зайнятості (створюються додаткові робочі місця або забезпечується роботою сільське населення), мультиплікатор доходів (додаткові доходи, що створюються в результаті зростання витрат туристів), мультиплікатор виробництва (коефіцієнт непрямого впливу туризму на сферу виробництва продукції).

Таким чином, подолання соціально-економічних проблем сільських територій можливе за рахунок розвитку суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму. При цьому необхідна спільна діяльність та координування зусиль представників місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування та реалізацію туристичного продукту сільського зеленого туризму, підтримку його розвитку в місцевості, регіоні та державі в цілому.

Список використаних джерел

1. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – 148 с.
2. Рутинський М. Й. Сільський туризм : [навч. посібник] / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К. : Знання, 2006. – 150 с.
3. Світовий досвід організації сільського туризму : [методичний посібник]. – Вип. 1. – Одеса, 2009. – Режим доступу : <http://www.scribd.com/doc/48705825/tez01>.
4. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : [підручник] / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.

5. Моделирование социально-экономической системы региона / под ред. В. И. Гурмана, Е. В. Рюминой. – М. : Наука. 2001. – 175 с.
6. Липчук В. В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку / В. В. Липчук, Н. В. Липчук. – Львів : СПОЛОМ, 2008. – 160 с.
7. Спілька сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua>.
8. Закон України «Про сільський аграрний туризм». – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?8602>.
9. Проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 23 жовтня 2003 р. – № 4299. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
10. Програма розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011-2013 рр.
11. Проект «Віа Регія – Україна – культурний шлях Ради Європи. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/projects/active/>.
12. Сільський зелений туризм. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua>.
13. Зелений туризм. – Режим доступу: <http://ruraltourism.com.ua>.
14. Карпати інфо. – Режим доступу : <http://www.karpaty.info>.
15. Навколо світу. – Режим доступу <http://navkolosvitu.com.ua>.

Литвин І. В., Нек М. А. Проблеми и перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоне.

Раскрыты сущность и основные виды сельского зеленого туризма, исследована история появления услуг зеленого туризма, раскрыта информация о популярности зеленого туризма в отдельных регионах Украины и за рубежом. На примере туристических организаций Львовской области рассмотрены основные проблемы развития сельского зеленого туризма, которые сгруппированы в три блока. Предложено использовать кластерную модель предоставления услуг сельского зеленого туризма как один из действенных способов решения существующих проблем и содействия развитию сельских территорий.

Ключевые слова: сільський зелений туризм, агротуризм, екотуризм, туристический кластер.

Lytvyn I. V., Nek M. O. Problems and Prospects of Rural Tourism Development in the Region.

The essence and the main types of rural tourism were outlined, the history of the emergence of green tourism was examined, information about the popularity of eco-tourism in some regions of Ukraine and abroad was revealed. The main problems of rural tourism development grouped in three blocks on the example of Lviv region tourist organizations were considered. The cluster model of rural tourism services as one of the most effective ways to solve existing problems and to promote rural development were suggested to use in the article.

Keywords: rural green tourism, agritourism, ecotourism, tourism cluster.

Надійшло 01.03.2013 р.